

POLGÁRI JOG

A HAZAI ÉS KÜLFÖLDI MAGÁNJOG ÉS HITELJOG SZEMLEJE

Főszerkesztő:

Dr. MESZLÉNY ARTUR

Szerkesztők:

Dr. BECK SALAMON

Dr. VARANNAI ISTVÁN

Plósz Sándor és a német perjogi tudomány.

Írta: *Dr. Meszlény Artur.*

Régi nagyjaink egyik legnagyobbja vonult be vele pantheonunkba. Nemsokára egyebünk sem lesz, mint pantheonunk . . . Amikor ott álltam ravatalánál s a Tudományos Akadémia csarnoka tömjénillattal és kegyeletes bucsuztatók hangjával telt meg, elevennél is elevenebben jelent meg a füstfelhők között szelid, mosolygó tudós-alakja, a kék szemek derűjében sugárzó intellektusa, iztól-vérig tudás és tudni vágyás s a parányi emberi gnózis végességének ismeretéből táplálkozó szerénység. S felujult bennem egy-egy nagyrebecsüléssel és elismeréssel telt megjegyzés, néha csak gesztus vagy pillantás, amelyet nevének hallatára olykor elejtett a modern jogi tudomány nem egy korifeusa: egy *Wach*, egy *Sohn*, egy *Kohler*, egy *Stammler*, s felsóhajtottam magamban: mit tudjátok ti sokan, akik kidüllesztett mellel járkáltok közöttünk és imádjátok saját nagyságtokat, milyen abszolút értékeket kellett napvilágra hoznia annak a magyar jogtudós-nak, akit a „*Gelchtrtenrepublik*“ mint ennyire egyenrangú vitatársat fogadott be körébe!

Igaz, hogy *Plósz Sándor* helyzetét lényegesen megkönnyítette a német tudományos gondolkodás- és kutatómódba való ama teljes beolvadás, amely az ő tudományos egyéniségét kezdettől fogva jellemezte. Volt-e ebben valami része a vérnek, a származásnak, avagy irányító hatást az iskola gyakorolt-e, nem tudjuk, nem is kutatjuk; tény az, hogy alig lehetne nem német tudóst megnevezni, aki oly tökéletesen német módszerekkel, német alapossággal és német lelkiismeretességgel, de egyuttal talán az elméleti, konstruktív mód-

szerek némi tulbecsülésével is dolgozott volna, mint ő. Egyéni nagystilúsége mellett erre vezetem vissza, hogy a német tudomány az ő írásaival szemben nem volt kénytelen előbb leküzdeni az idegenkedésnek, a beidegződés nehézségeinek ama kínai falát, amelyen éppen a német tudomány rendszerint fennakad és pedig fennakad anélkül, hogy ennek okát a saját relativitására és egyoldalúságára vezesse vissza, hanem fennakad pálcát törve és kicsinyelve, amint ez már emberi, tulajdonképpen emberi . . .

Plósztól magától persze ezek a kicsinyességek és türelmetlenségek messze távol állanak. Senki nálánál nagyobb becsüléssel és megérteni igyekvéssel nem foglalkozik az ellenzet érveivel és álláspontjaival. A lehetőség szerint kerüli is a polémiát, s ha rákényszerül, igyekszik azt hűvös tárgyilagossággal, még egy erősebb kifejezésnek is gondos kerülésével előadni. Hogy ez milyen önmegtagadást jelent éppen annál a témánál, amely a tudományos kedélyeket helyel-közzel a legszélsőbb személyeskedésre ragadtatta, ez mindenki előtt világos, aki a keresetjog elméletének történetét és Plósznak ebben betöltött szerepét akár csak vázlatosan is ismeri. A szerény emlék, amelyet elhunyt nagy mesteremnek állithatok, legyen rövid ismertetése vagy inkább felújítása e történetnek.

*

Korábban a keresetjog és az alanyi magánjog között az összefüggést úgy képzelték, hogy az előbbi valamely magánjogi jogositvány érvényesítésének, gyakorlásának módja. Azt a lehetőséget, hogy magánjogomat keresetindítás útján érvényesíthetem, a magánjogból magából eredő jognak tekintették, a felperest az alperessel szemben megillető magánjogi igény alkotórészének vagy legalább folyamányának.¹⁾

Nem annyira filozófiai, miként olykor hiszik, mondja Degenkolb,²⁾ mint inkább a modern állam kifejlődése egyen-

¹⁾ Bülow: Klage und Urteil, Berlin 1903., 1. l. v. ö. Gömmer, Handbuch des deutschen gemeinen Prozesses, Erlangen 1804., Bd. II., Kap. XXXIII.: „Beiträge zur Lehre vom ersten Verfahren im ordentlichen Prozesse,“ ahol a keresetjog a keresetbe vett jogtól még egyáltalán nincs különválasztva és a pergátló kifogások együtt vannak tárgyalva az érdemleges „halasztó“ kifogásokkal („verzögerliche Einreden“, id. m. 185. l.).

²⁾ Beiträge zum Zivilprozess, Leipzig, 1905., 6. l.

gette utját a közjogi keresetjognak. Az elhatározó lökést *Windscheid*-nak szokták tulajdonítani, amikor az *actio*-ról 1856-ban megjelent művében az igény fogalmát felszabadította a bírósági kényszerrel fennállt addigi összevegyitettégből.¹⁾ Azonban az *actio* tekintetében a kettőnek elválasztása nem *Windscheid* műve, hanem *Muther*-é, akinek „Zur Lehre von der röm. Actio“ című, 1857-ben megjelent tanulmányát (*Chioverida*²⁾) nem alap nélkül mondja a *Windscheid*-féle tan lényeges kiegészítőjének.

Mindenesetre a római jogi per behatóbb tanulmányozása, különösen *Windscheid* és *Bekker* kutatásai irányították először a figyelmet arra, hogy a római *actio*-t kielégítő módon csak a római per strukturájából lehet megmagyarázni. *Bekker*-nek a római jogi *actio*-król irt mélyreható tanulmányát a „Kritische Vierteljahrsschrift“ XV. k. 433.—442. és XVII. k. 231.—244. lapjain *Muther* vette bonckés alá, s bírálata az önálló gondolatok és jogfelfogás oly kincseit hozza felszínre, hogy az a keresetjog elméletének ma is egyik legfontosabb forrása.

Muther élesen domborítja ki a keresetjognak az állammal szemben irányzott jellegét, s ebben *Hasse*-t követi, aki ezt már 1833-ban hangsúlyozta a *Rheinische Museum* VI. kötetében „Über das Wesen der actio“ címen megjelent értekezésében. Ezzel elvileg beállott a fordulat a keresetjog elméletében. Az új álláspont keresztülvitele azonban valósággal csak 1868-ban történt.

Bülow Oszkár-nak „Die Lehre von den Prozesseinreden und Prozessvoraussetzungen“ című művével, amelynek az az egyszerű, de a tudomány szempontjából igen jelentős kiinduló pontja, hogy a per jogviszony a bíróság és a felek között, s mint ilyen nem lehet magánjogi, hanem csakis közjogi viszony. E felfogás szerint a per fogalmára teljességgel közböns, vajjon a per a keresetbe vett jog bírói elismerésével vagy megtagadásával fejeződik-e be, noha nem lehet kétséges, hogy a per másodlagos, távolabbi célja az, hogy jogvédelem nyujtassék a magánjogi viszonyok részére. Ez alapfelfogásból kiindulva osztja fel *Plósz* „Beiträge zur Theorie des Klage-

¹⁾ L'azione nel Sistema dei diritti, 1903., 50., 51. ll., idézi Degen, kolb id. h.

²⁾ V. ö. *Plósz* is: Beitrüge zur Theorie des Klagerechts, Leipzig, 1880., 4. l.

rechts“ címen Leipzig-ben 1880-ban megjelent művében (8. l.) a perbeli cselekményeket két nagy csoportra: perelőkészítő cselekményekre és érdemleges percselekményekre. Polemizál *Bekkerrel* (id. h. 9. l. 9. j.), aki a percaesurának speciálisan római jogi természetét vitatta és kimutatja, hogy az a római jogban épp úgy mint a modern jogban a per valódi természetéből következik, mert a pernek előbb létre kell jönnie, hogy az mint jogviszony éreztesse hatását, s e létrejövetel fázisa a római jogban az *in jure* eljárás, a modern jogban pedig a peralapítás. A kereset előterjesztésének közvetlen és jellegzetes célja ehhez képest a peralapítás (id. m. 10. l.), közelebről a bíróság és az ellenfél perbebocsátkozásának kiváltása (11. l.). A keresetjog következőleg jog a peralapításra, a római jogban a *litis contestatio*-ra és az *ordinatio iudicii*-re, a formula megadására.

Első ízben e gondolatait *Plósz* a Magyar Igazságügy V. k. 167.—187. és 231.—259. lapjain fejtette ki 1876-ban. Egy évvel utóbb jelent meg *Degenkolb*-nak „*Einlassungszwang und Urteilsnorm*“ című műve, amely sok tekintetben *Plószszal* azonos eredményekre jut s amelyet *Plósz* azután kimerítő megbeszélés tárgyává tett a Magyar Igazságügy XI. k. 337.—357. és 548.—566. lapjain. A gondolatok találkozásának ez érdekes esetére *Degenkolb* maga is visszatér „*Beitrag*e zum *Zivilprozess*“ című, Leipzig-ben 1905-ben megjelent művének 8. és köv. lapjain, ahol megállapítja *Plósz* időbeli elsőbbségét és megvonja a különbségeket *Plósz* és a maga felfogása között. Kiemeli, hogy *Plósz* a közjogi keresetjog mellett egy magánjogi keresetjog létét is elismeri, amit ő tagad, hogy az ő közjogias keresetjoga az alapos keresetre van szorítva, míg *Plósz* szerint a kereset alapossága a közjogi keresetjog szempontjából közömbös, s hogy viszont *Plósz* a közjogi keresetjognak az anyagi jogositványtól való függetlenségét inkább csak alakilag tagadja, sőt annak a megalapozott keresetjogra való szorítottságát el is ismeri, csupán azt vitatja, hogy ez a korlátozottság nem tökéletes, mert nem semmisséggel, hanem egyéb joghátrányokkal van szankcionálva, míg *Degenkolb* alaptétele az, hogy nincs magánjogi, hanem pusztán és egyedül közjogi keresetjog, amely azonban csak az anyagi jogban megalapozott igény javára áll fenn.

Mindkét Degenkolb-féle tételt heves támadások érték. Ami a másodikat illeti, az u. n. absztrakt közjogi keresetjog álláspontjával az u. n. konkrét jogvédelmi igény álláspontját szegeztek szembe, amely ugyan szintén a kereset közjogi jellegéből indul ki, de azt csak a konkrét, védelemre jogosult és védelemre szoruló anyagi jog részére, mint másodlagos védelmi jogot koncedálja. Ez elmélet megalapítója köztudomás szerint *Wach* Adolf, aki bizonyos mértékig ugyan *Muther* említett bírálatára támaszkodik, de akinek elméleti önállóságát maga Degenkolb védte meg *Eisele*-vel¹⁾ és *Chiovendá*-val²⁾ szemben. *Wach* nagyszámu, részben feltétlen, részben feltételekkel és fenntartásokkal melléje csatlakozott hívei közül a legjelentősebbek: *Hellwig* (*Anspruch und Klage-recht*, 1900. *Wesen u. subjektive Begrenzung der Rechtskraft*, 1901.; *Lehrbuch des Zivilprozessrechts*, Bd. I., 1903.), *Langheineken* (*Der Urteilsanspruch*, 1899.) és *Richard Schmidt* (*Lehrbuch des Zivilprozessrechts*, 1898.). További idézetek *Bülow*-nál, id. m. 3. l. 5. j.

A kettő között középütt, de a valósághoz talán legközelebb áll *Plósz* konstrukciója. Szerinte a keresetjog bár független az anyagi magánjog létezésétől, de függ ilyennek állításától³⁾ s minden vagy a legtöbb magánjogi jogosultságnak a keresetőség egyik immanens, bár közjogi jellegű⁴⁾ alkotórésze, amely arra van teremtvé, hogy annak védelméül szolgáljon.⁵⁾ A keresetjog „jogcíme” ehhez képest: az alanyi magánjog.⁶⁾ Ha ezzel szemben Degenkolb⁷⁾ arra utal, hogy az ő elmélete nem ismer kétféle, egy közjogi és egy magánjogi keresetjogot és csak teljes, nem pedig félig elismert és félig megtagadott közjogi keresetjogot ismer, úgy ebben *Plósz* jól átgondolt és teljes világossággal kifejtett konstrukciójának csak ferdített és felületes beállítását láthatjuk. *Plósz* szerint sem kétféle a keresetjog, csak azt hangsúlyozza, hogy annak a magánjog és a perjog más és más nézőpont-

1) *Herings Jahrbücher* XXXI. k. 398. l. 20. j.

2) *L'azione nel Sistema dei diritti* (1903.) id. m. 54. l.

3) *Beiträge* id. m. 32. l.

4) *Id.* m. 33. l.

5) *Id.* m. 34. l.

6) *Id.* m. 35. l.

7) *Beiträge* id. m. 8. l.

ból tulajdonit jelentőséget¹⁾: s Plósz nem állítja, amit Degenkolb a szájába ad,²⁾ hogy a keresetjog a megalapozott keresetre van szorítva, hanem a felhívott helyen³⁾ — eredeti álláspontjához tökéletes következetességgel — azt fejtegeti, hogy a per megalapítása szempontjából ugyan közömbös a kereset helytállósága, mert az az ügy érdemére tartozik, de az alaptalan perindításnak mégis megvannak a másnemű korlátai, jelesen a perköltségviselés szankciója, amelyet az általános quasi-deliktuális magánjogi felelősségre vezet vissza. Vajjon a perköltség viselésének ez a konstrukciója helytálló-e vagy nem, külön kérdés — magam sem osztom e nézetet; de a keresetjog elmélete szempontjából ez a probléma teljességgel közömbös.

Hazai jogunk *Plósz* elméletének törvénybeli testet adott s ezzel annak gyakorlati keresztülvihetőségét kézzelfoghatóan igazolta a magyar polgári perrendtartásban, amely bevallottan és következetesen a *Plósz*-féle keresetjog álláspontján áll nemcsak, hanem az *in jure* és *in judicio* lefolyó két perszak elkülönítését is kristálytisztán keresztülviszi. Ragyogó örömmel mondotta e sorok irojának Plósz, amikor a Pp. végleges javaslatával elkészült, hogy „olyan valamit hozok nektek, amiről nem is álmodtok: a magyar *litis contestatio*-t“. Ez a javaslat a percaesurát lényegében teljesen ugyanugy állapítja meg, amint azt Plósz már az 1885-ben közzétett perrendtartási tervezetében javasolta. Megokolása is klasszikus tömörségben tartalmazza Plósz tudományos hiszekegyjét. „A pert, hogy az lefolyhassék, előbb létre kell hozni. A perben ennél fogva két tényálladékkal találkozhatunk, t. i. a pernek és a perbevitt jognak a tényálladékaival. A perben előforduló cselekmények ennél fogva szintén kétfélék, t. i. vagy a per létrehozására, vagy pedig a per folytatására, az érdemre vonatkoznak. Ez a dualizmus nagy jelentőséggel bír, mert a per lényeges tényálladékanak hiánya egészen más következményekkel jár, mint a perbevitt jog tényálladékanak hiánya. Az előbbi pergátló akadály és . . . a per folytatásának végzés által való megtagadására, továbbá a már véghezvitt perbeli

¹⁾ Id. m. 13. s. k. 31. l.

²⁾ Id. m. 8. l.

³⁾ Id. m. 93. l.

cselekményeknek és az ítéletnek semmisségére vezet. Az utóbbi, a perbevitt jog tényálladékanak hiánya vagy be nem bizonyítása ellenben ítélettel való érdemleges elutasítást eredményez.¹⁾

E néhány mondatban benne van a magyar polgári per egész strukturája. Benne van Plósz élete munkája is, egy darab ércből öntve, a magyar jogi géniusz örök dicsősége.

Collisiók kérdése a név, cég, védjegy és vállalat megjelölések jogköréből.

Irta: dr. Schuster Rudolf, a m. kir. szabadalmi felsőbbíróság elnöke.*)

A címben megnevezett jogok az u. n. *személyiségi jogok* csoportjához tartoznak, amelyeknél fogva mindenkinek joga van ahhoz, hogy a törvényes korlátok között személyiségét szabadon érvényesíthesse és hogy ebben őt senki se háborítsa (l. polg. tkv. terv. biz. szöve. 17. §. és Almási „Ung. Privatrecht“ I. köt. 163 stb. l.).

Ez által meg van jelölve e jogokat megillető *oltalmi kör*, amely lényegileg minden említett jogtárgynál — éppen a közös csoporthoz való tartozásánál fogva — bizonyos *közös vonással* bír és rendszeren az eltiltás és abbanhagyás követelhetését foglalja magában.

Ha tehát az említett jogtárgyakat megillető oltalmi körök nem mindig egymást fedők, hanem némelykor egymást metszők vagy egészen egymáson kívül esők, azért mégis közös vonásként jellemzi az, hogy a személyiség szabad érvényesítését senkinek sem szabad megátolnia, ami az életben elkerülhetlenül előforduló collisiók megoldásánál szem előtt tartandó.

A címben megnevezett jogtárgyaknak egy további közös vonásuk van t. i. az, hogy valamennyien *individualizáló jelleggel* bírnak.

A név individualizálja azt a személyt (akár természetes, akár jogi személyt), aki azt az illető nevet viseli; a cég azt a kereskedőt, aki a céget használja; a védjegy individualizálja azt az árut, amely más árutól a forgalomban éppen ez által különbözik; a vállalat ismertető jele pedig individualizál egy meghatározott vállalatot, ahol azonban megjegyzendő,

1) Indokolás a magyar polgári perrendtartás törvényjavaslatához. Igazságügyi Javaslatok Tára II. k. 270. l.

*) Részlet a szerzőnek a Magyar iparjogvédelmi egyesületben tartott előadásából.